

עיריית תל-אביב מעבירה מסרים ממחלקת הסברה למערך דוברות

ערן אלדר

מבוא

עם הקמת המדינה הייתה ממשלת ישראל לגורם המרכזי ששיגר מסרים לאומיים לאזרחי המדינה, דוגמת כרזות יום העצמאות, אוגדנים, גלויות ואיגרות עד שנת העשור. ברמה המוניציפלית הייתה הכרה בצורך לתקשר עם התושב, אולם התהליך "התבשל" לאט, בניגוד לזה הארצי. ההכרה בצורך במחלקה מאורגנת להסברה ואחר כך גם ליחסי ציבור, איחורה לבוא, אולם בסופו של דבר, אולי בעיקר כצורך אדמיניסטרטיבי-פוליטי ולא מתוך אידאולוגיה, קם הדבר ונהיה.

מאמר זה מבקש לבחון את התפתחות מערך ההסברה ויחסי הציבור, ולאחר מכן הדוברות, של עיריית תל-אביב כחלק מההתפתחות האורבנית של העיר בשנים שבהן חל מהפך עירוני. בשנת 1959, בבחירות למועצת העירייה התשיעית, הפכה רשימת מפא"י לרשימה החזקה במועצת העירייה, והעומד בראשה, מרדכי נמיר, נבחר לתפקיד ראש העיר. המהפך הפוליטי במועצה – לפני כן שלטו הציונים הכלליים בעיר – הוביל לשינוי מידי ומשמעותי בסדר היום העירוני ובפוליטיקה של הפיתוח. העובדה שמפא"י שלטה לראשונה בתל-אביב אפשרה שיתוף פעולה חדש בין העיר לבין המדינה. פוליטיקת הפיתוח של שנות השישים קיבלה את ביטוייה הממוסד בהקמה מזוהת של מערך מסועף של חברות עירוניות-ממשלתיות לפיתוח ולשיקום, בבעלות ובניהול משותפים של עיריית תל-אביב ושל ממשלת ישראל. חברות אלה ריכזו בידיהן משאבים חסרי תקדים בתולדות העיר ומילאו תפקיד משמעותי בעיצוב מחדש של המרחב העירוני. עם חברות אלה נמנו אחוזות חוף (1960), חלמיש – החברה לשיקום משכנות העוני בתל אביב (1961), החברה לפיתוח יפו העתיקה (1961) ואחרות. בשל התפתחות אורבנית מואצת זו, גם מערך ההסברה של העירייה השתנה והתגבש בתצורה חדשה, פרקטית ומודרנית יותר.

התגבשות יחסי העירייה עם התושבים

בתחילת שנת 1951 נתמנה מתתיהו קליר, חבר הנהלת המחלקה לכלכלה ולסטטיסטיקה של עיריית תל-אביב משנת 1937, על ידי מועצת העירייה ולפי המלצתו של ישראל רוקח, ראש העיר, לממלא מקום מזכיר העיר. מזכיר העיר, יהודה נדיבי, יצא לתקופה ממושכת

בארצות הברית בשליחות המגבית היהודית המאוחדת, וקליר החליפו בתפקיד עד שובו. תפקידו העיקריים בשנת כהונתו כמזכיר העיר בפועל ואחר כך כממלא מקומו, עם שובו של נדיבי לתפקיד, היו ריכוז פעולותיהן של הוועדות העירוניות, התכתבויות עם רוב הפונים לעירייה במכתבים, קבלת תושבים שפנו לעירייה בעניינים שונים ומגוונים, קבלת אנשים שהופנו אליו בידי ראש העיר כדי לברר את תלונותיהם, אירוח אישים מחוץ לארץ ומשלוח הודעות חשובות בנושאים מנהליים למנהלי מחלקות העירייה.

פעילות הדוברות של מתתיהו קליר החלה בתחילת שנות החמישים, עוד בטרם הוקמה מחלקה עירונית מיוחדת. ב־15 ביוני 1951 הגיש קליר לראש העיר ישראל רוקח את "הבולטין הראשון של שירות האינפורמציה לעיתונות מטעם העירייה".¹ היה זה הניצן הראשון של מערכת יחסי ציבור בעירייה. הפרסום כלל סקירה נרחבת על בית היולדות העירוני על פי פרטים שמסר מנהל בית החולים, ד"ר אריה אברמוביץ. רוקח עצמו הצהיר כי "בולטין זה פותח את שירות האינפורמציה לעיתונות מטעם עיריית תל אביב-יפו. המטרה שלפנינו היא לספק לעיתונות כולה ידיעות תמציתיות על פעולותיה המסועפות של העירייה ועל מוסדותיה הרבים. פעולות אלו של העירייה נוגעות לחייהם היום-יומיים של אזרחי העיר והינן מקיפות את השירותים הרחבים המסופקים על ידי העירייה: חינוך ותרבות, הספקת מים, בריאות ציבורית, תחבורה וכו".² ראש העיר הסביר כי הפרסום יכיל ידיעות על מאורעות שונים מחיי העיר והעירייה כגון ביקורי אישים חשובים, טקסים ועוד. הוא ציין כי שירות המידע הזה לא יחליף את הפרסומים הקבועים של העירייה, דוגמת ידיעות עיריית תל-אביב, ומטרתו היחידה היא לספק מידע שוטף בלבד, שכל ערכו באקטואליותו. בערב ראש השנה תשי"ב (1951), באיגרת ששלח אל תושבי העיר, כתב רוקח: "איגרת זו מטרתה לסכם בפניך [האזרח] לא במילים כי אם באמצעות מספר ציורים גרפיים, את התפתחותה המהירה והרבה של עירו-עירך, במשך שלוש השנים האחרונות, כלומר מאז הכרזת מדינתנו. בהסתכלך בציורים גרפיים אלה תקבל מושג על השירותים העיקריים של העירייה, אשר כה התרגלנו לראותם כדבר הנעשה מאליו".³ רוקח עצמו, כך העיד קליר בזיכרונותיו, לא רחש אהדה מיוחדת לעיתונות

"שבוע הניקיון" ודאג לפרסום בעיתונות.⁶ עיריית תל-אביב ייחסה חשיבות מעטה לענייני ההסברה, וההסברה בעניין "שבוע הניקיון" התעכבה. כביקורת על כך, ובאופן כללי על יחסה של העירייה לענייני ההסברה, כתב קליר כי "שגיאה קשה היא להתחיל באיחור כה רב לטפל בענייני תעמולה הקשורים במבצע רציני וחשוב מעין זה שבמקרה שלפנינו. מבצעים מהסוג האמור יסוד הצלחתם בתעמולה ובפעולות המחייבים הסברה רחבה ומוצלחת ואילו תכנון וביצוע דברים מעין אלה מחייבים מחשבה לא מועטה...".⁷

באותו חודש שיגר קליר מכתב אל לאה פורת, מנהלת קול ישראל בתל-אביב, והציע לה להפיק "מדור מיוחד" במסגרת שידורי הרדיו שיוקדש לבעיות השלטון המקומי. קליר, שדן בנושא זה שנתיים קודם לכן, ביולי 1952, עם הנהלת קול ישראל ואף שלח הצעה מפורטת, הסביר כי כוונתו לעסוק באופן כללי בבעיות השלטון המקומי בישראל, לא דווקא בתל-אביב. חשיבות המדור המוצע היא "קירוב האזרח למוסדות השלטון המקומי והכרת בעיותיו". הוא אף ציין כי "תוכניות בעלות אופי דומה זכו וזוכות להצלחה רבה ביותר בארצות רבות שונות כגון ארצות הברית, הולנד, בלגיה, הארצות הסקנדינביות וכו".⁸ בשנת 1955 מונה מתתיהו קליר לסגן גזבר עיריית תל-אביב, יצחק ארון, ושירת בתפקיד זה למעלה משנתיים. בעיסוקו טיפל בענייני מנגנון ובתקציב העירייה. בתחילת 1957 החליטה מועצת העירייה להקים מחלקה חדשה להסברה וליחסי ציבור. העירייה פרסמה מכרז פומבי בעיתונים היומיים וקליר הגיש את מועמדותו. הוא הופיע לפני ועדת המכרזים, שהייתה מורכבת מראש העירייה, חיים לבנון, ושני חברי מועצת העירייה. קליר הציג בפניהם את קווי היסוד לפעולותיה של המחלקה החדשה ועמד על פעולותיה הדחופות. לאחר שהוועדה ראינה גם מועמדים אחרים, הודיע לו ראש העירייה כי נבחר לתפקיד. ב-12 באפריל 1957, במכתב רשמי אל מנהלי המחלקות בעירייה, הודיע לבנון, כי מחלקה חדשה קמה: המחלקה להסברה וליחסי ציבור. "הנני להביא לידיעתכם כי לפני החלטת המוסדות העירוניים המוסמכים הוקמה בעירייה מחלקה להסברה וליחסי ציבור. כמנהל המחלקה מונה מר מ' קליר".⁹ לבנון הסביר כי תפקידה העיקרי של המחלקה החדשה יהיה "להביא בצורה נאותה לתשומת לב הציבור את דבר פעולותיה המוסעפות של העירייה וכן לטפח את הקשר ורגשי החיבה וההבנה מצד אזרחי העיר לעירם ולבעיותיה".¹⁰ לבנון מנה את עקרונות פעולתה של המחלקה:

1. כל פעולות ההסברה של העירייה תיעשינה באמצעות ועל ידי המחלקה להסברה וליחסי ציבור.
2. המונח "פעולות ההסברה" כלל: מידע לעיתונות על פעולות שוטפות; פרסומים המיועדים לציבור; הודעות מטעם מחלקות העירייה המיועדות לפרסום מעל לוחות הפרסום העירוניים; מודעות מטעם מחלקות העירייה המיועדות לפרסום בעיתונות היומית; מסיבות עיתונאים, סיורים עיתונאים, סיורים מאורגנים אחרים במוסדות עירוניים וכו'.
3. על מנהלי המחלקות לפנות במישרין למחלקה להסברה וליחסי ציבור, אשר מתפקידה לשקוד לביצוע נאות.¹¹

עוד הוסיף במכתב כי תפקידה של המחלקה החדשה חשוב וכי היא תורמת למטרה המשותפת של מחלקות העירייה – הידוק ושיפור "יחסי ההבנה" בין העירייה לבין אזרחי העיר. קליר ארגן את המחלקה החדשה ובזיכרונותיו כתב: "בעבודתי כמנהל המחלקה החדשה להסברה וליחסי

ולציבור העיתונאים ולא קרא עיתונים יומיים באופן קבוע. אולי בשל כך נטה להמעט בחשיבות התקשורת כאמצעי להעברת מסרים לציבור התושבים ולא ראה צורך בהקמת מערך הסברה עירוני.

מרדכי קליר עסק בהסברת פעולות העירייה בשנים הללו ופרסם באופן עצמאי מאמרים בעיתונות הכתובה. בשנת 1952 שהה שלושה חודשים בסיור לימודים בבריטניה כאורח הארגון הבריטי של מזכירי ערים. בעקבות סיור ארוך זה פרסם מחקר מקיף על השלטון המקומי בבריטניה ועל דרכי פעולתו. בתחילת 1953 התפרסמה בעיתון הארץ סדרת מאמרים של קליר בנושא "המשבר בשלטון המקומי בישראל וסיבותיו". ארבעת המאמרים עסקו בבעיותיו הבערות של השלטון המקומי בישראל, ביחסים בין השלטון המקומי והשלטון המרכזי בנושאים תקציביים ואחרים, בתחומי המפעלים הציבוריים בעיר וכן התבוננות עתידית בתפתחותה של העיר. קליר הודה במכתב לגרשום שוקן, עורכו הראשי של העיתון, על שניתנה לו ההזדמנות לפרסם את דבריו בעיתון, והסביר כי זכה לתגובות רבות בעקבות המאמרים שכתב.⁴ עוד טען במכתב כי הדים אלה חיזקו אותו בדעתו כי רק באמצעות לחץ שיטתי ומתמיד מצד העיתונות אפשר להביא לשינוי ההכרחי ביחסן של המפלגות לבעיה, דבר שהיה, לדעתו, מאפשר לשלטון המקומי להיחלץ מהמשבר החמור שבו היה נתון.

באוקטובר 1953 הכין קליר דו"ח מיוחד לחיים לבנון, ראש העיר החדש, ובו מנה את בעיות יחסי הציבור של העירייה. במסמך זה טען כי אף על פי שעיריית תל-אביב היא "העירייה הגדולה והראשית בכל המדינה", היא לא הקדישה תשומת לב ומחשבה ליחסי הציבור ולמשמעותם המעשית, ועובדה זו נמצאת בסתירה למהותו של השלטון המקומי שמחובתו לקיים קשרים הדוקים עם הציבור הרחב. קליר הסביר כי לא מספיק שהעירייה תספק שירות לציבור בצורה הטובה ביותר; עליה גם להאזין באופן קבוע לאזרחיה. הוא עמד על חשיבותה של העיתונות כגורם בעל השפעה על הציבור והסביר כי האזרח מעוניין לקבל מידע על פעולות העירייה. לפיכך הציע כי יוקם משרד מיוחד ליחסי ציבור של העירייה לצורך מסירת החומרים הרלוונטיים לעיתונות. הסדר כזה קיים במוסדות ציבוריים רבים ובמפעלים פרטיים בכל העולם. עוד הסביר כי הקשיים הקיימים לקבלת המידע מביאים לידי כך שהעיתונאים מוותרים ברוב המקרים על כתיבה על עיריית תל-אביב. נוסף על כך עמד קליר על חשיבותה של סקירה קבועה על פעילויות שוטפות של העירייה שתישלח למערכות העיתונים ועל הצורך בעריכת מסיבות עיתונאים, כמו בארצות הברית או באירופה. קליר סבר כי תפקידה של העירייה לחנך את אזרחיה. במסמך שהגיש לראש העיר הסביר כי תפקיד זה הינו בעל חשיבות רבה בכל מדינה דמוקרטית. לפיכך הציע לערוך אספות הסברה מטעם העירייה, ובהן יתקיים דיאלוג בין העירייה לתושבים. בסיכום דבריו הסביר כי הממונה על יחסי הציבור צריך להיות גם המקשר הראשי בין העירייה לבין העיתונות. עוד קבע כי "המבצע לטיפול יחסי הציבור מטעם העירייה, אשר ביחס לחשיבותו אין להוסיף ולו גם מילה אחת, הצלחתו תהא מובטחת רק בתנאי שתפקיד זה יחשב בין הפונקציות מהדרגה הגבוהה ביותר של העירייה".⁵

עד שלהי שנות החמישים עסק קליר בקשר שוטף עם העיתונות ובעצם שימש שופר העירייה באופן לא רשמי. באפריל 1954, למשל, הכין תכנית תעמולה ל"שבוע הניקיון" העירוני ובמסגרתו קיים מסיבת עיתונאים, הדפיס מודעה עירונית שבאמצעותה הכריזה העירייה על

בקידום התיירות בישראל החברה הממשלתית לתיירות שנוסדה בשנת 1955 ושבראשה עמד טדי קולק,¹³ מחלקת ההסברה ויחסי הציבור של עיריית תל-אביב נרתמה לנושא, פרסמה מספר כרזות תיירות, כמה עלונים בשפות זרות ומפת תיירים קטנה, ואלה הופצו ברחבי העולם באמצעות סניפי החברה הממשלתית לתיירות, וחולקו לתיירים בשדה התעופה לוד. שיתוף הפעולה בין העירייה לבין החברה הממשלתית לתיירות החל רק בשנת 1960, בעידודו של ראש העירייה משנת 1959, מרדכי נמיר. נמיר פנה במכתב ב-6 באפריל 1960 אל מאיר דה שליט, מנהל החברה הממשלתית לתיירות, והסביר לו כי הטיל על קליר לרכז את הטיפול בכל הקשור בעידוד ובטיפוח התיירות בעיר וכי תנאי יסודי להצלחתו של קליר הוא קיום מגע שיטתי ושיתוף פעולה עם החברה הממשלתית.¹⁴

מעריך דוברות חדש

ב-6 בינואר 1960 כתב מרדכי נמיר למתיתיהו קליר כי החליט להקים מערך דוברות חדש לעירייה. "בעקבות השיחות שקיימנו בינינו, בהן הודעתך, בין השאר, על החלטתי להעביר את ענייני העיתונות לידי דובר מיוחד מטעם העירייה, לפי הדוגמא הקיימת במשרדי הממשלה השונים, הנני רואה לנכון לקבוע בזה את הפעולות והתפקידים שירוכזו להבא במסגרת המחלקה להסברה וליחסי ציבור שבהנהלתך".¹⁵ ראש העיר הדגיש כי קליר יעבוד תוך מגע ישיר ואישי אתו. בין הפעולות והתפקידים שמנה ראש העיר:

1. יחסי ציבור: במסגרת המחלקה ירוכז בצורה מלאה ובלעדית כל הטיפול הקשור ביחסי ציבור. התפקיד יכלול: טיפול בהצעות או בתלונות המוגשות לעירייה על ידי אזרחים או גופים ציבוריים. המלקה תברר ותבחון את ההצעות או התלונות המוגשות לעירייה ותשתדל להשיב – תוך טיפול מזורז – תשובות ממצות, תוך דאגה למימוש הבטחות. עוד במסגרת זו תהיה אחראית המחלקה לקיום מגע עם מוסדות וארגונים ציבוריים לשם הידוק הקשרים בין העירייה לביןם, לטובת קידום העיר.
2. הסברה: בתחום ההסברה תהיה מופקדת המחלקה על הוצאת ידיעות העירייה שיוקדש לסקירת פעולות העירייה ובעיות עירוניות; הוצאת פרסומים כלליים מטעם העירייה; הוצאת חוברות לימודיות בשיתוף עם המחלקה לחינוך של העירייה המיועדות לתלמידי בתי הספר; הדפסת כרזות לגבי ארועים מיוחדים של העירייה.
3. ריכוז הטיפול בארועים עירוניים: במסגרת המחלקה ירוכז הטיפול הבלעדי בכל אירועי העירייה, כגון העדלידע או חגיגות יום העצמאות, כולל האחריות התקציבית.
4. עידוד וטיפוח התיירות בתל אביב יפו: המחלקה תעסוק גם בעידוד וטיפוח התיירות בעיר והתפקיד יבוצע בשיתוף פעולה עם החברה הממשלתית לתיירות. תפקיד זה יכלול גם הוצאת פרוספקטים, כרזות ודברי פרסום אחרים במטרה לעודד את התיירות בעיר, ארגון סיורים מודרכים לתיירים ברחבי העיר ובמוסדותיה המוניציפליים והציבוריים ועוד.
5. סרטים: המחלקה תהיה מופקדת על הכנת סרטים שיוצגו לתושבי העיר על שירותי העירייה, סרטים לימודיים שיוצגו בפני תלמידי בתי הספר וסרטים קצרים על העיר, בהפקה משותפת עם החברה הממשלתית לתיירות וגופים ציבוריים אחרים, דוגמת המחלקה להסברה של הסוכנות היהודית, לצורך הצגת בחוץ לארץ.

ציבור הצבתי בראש מעיני את המטרה של קירוב ענייני העירייה לתושבי העיר. באותן שנים ידעו אזרחי העיר רק מעט מכל מה שהעירייה משתדלת ועושה למען העיר ופיתוחה. ראיתי, אפוא, צורך דחוף להגביר ראשית-כל את המודעות של האזרחים בענייני עירם [...] זאת היתה משימה לא קלה".¹² קליר ארגן שורה של פעולות: מסיבות עיתונאים בהשתתפות ראש העיר, סגניו וחברי מועצה, הוצאת בולטין יומי לעיתונאים, כתיבת הודעות לעיתונות על המתרחש במחלקות

מתיתיהו קליר

העירייה ששימשו לעיתונאים חומר בסיסי לכתבות, לעריכת סיורי עיתונאים במפעלי העירייה השונים ועוד. קליר הסביר כי קשריו הידידותיים עם מנהלי המחלקות בעירייה סייעו לו להוציא את תכניותיו לפועל ולהפעיל בייעול את המערכת המסועפת של ההסברה ויחסי הציבור של העירייה. קליר הסביר כי אחד הפגמים הבולטים בתפקוד העירייה, שגרם למרירות רבה בקרב התושבים, היה אי מתן תשובות של מחלקות העירייה למכתבי הפונים לעירייה. התנהגות פסולה זו נבעה בעיקר מחוסר מודעות לנושא החיוני הזה, והמצב לא השתנה ברבות השנים. הוא סיפר כי עשרות מכתבים הגיעו אליו או ישירות אל ראש העירייה, ובהם תלונות ותרעומות על מחזלים של מחלקות העירייה, המריצו אותו להקדיש תשומת לב לנושא ולהבטיח תשובות לאזרחים. עם זאת הודה כי בפעולות שנקט לא נפתרה הבעיה של חוסר ההתחשבות של מנהלי מחלקות העירייה בתלונותיהם של תושבי העיר, וכי פעולתו השיטתית בתחום הביאה לשיפור חלקי בלבד.

הבולטין היומי לעיתונות כלל מידע על הנעשה במחלקות העירייה. הוא לא היסס לכלול בו ידיעות לא חיוביות על העירייה, למשל על מעשים שליליים של עובדיה, אם הייתה עבירה פלילית, ואף ציין כי הנושא הועבר למטרה להמשך חקירה. הייתה זו אולי הפעם הראשונה שפורסם חומר שלילי מהמתרחש במוסד ציבורי בישראל בידי המוסד עצמו, וקליר האמין כי הדבר הוסיף אמן לבולטין ולכתוב בו. קליר אף הנהיג מסיבות עיתונאים סדירות ובהן הציג נושאים עירוניים ואת תכניות פיתוח העיר השונות. מסיבות העיתונאים נערכו אחת לחודש והשתתפו בהן ראש העירייה, סגניו, חברי מועצת העירייה ומנהלי המחלקות על פי הצורך. חלק ממוסדות העיתונאים לוו בסיורים או בתדרכים במקומות פיתוח בעיר. עם הזמן הלכו והתרחבו תפקידיה של המחלקה החדשה להסברה וליחסי ציבור וכללו אירוח אורחים, בעיקר מחוץ לארץ. לשם כך נדרשו פרסומים בנוגע לעיר באנגלית ובצרפתית. באותה עת פרסם קליר את ספרו הראשון על תל-אביב באנגלית, ובו תיאר את תולדות העיר מיום היווסדה ועד שנת 1955. בכרך השני של הספר כלל סקירות על פעולותיה של העירייה, על מחלקותיה השונות וכן על מוסדות החינוך, התרבות, המדע, הכלכלה, הבנקאות והתעשייה בעיר. ספר זה שימש שי לאורחי העירייה שהגיעו מחוץ לארץ.

בשנים אלה היה עידוד התיירות לישראל בחיתוליו ובפועל עסקה

מתתיהו קליר קורא את מגילת אזרחות הכבוד להלל סילבר

העיר לארצות הברית לשם השגת מלווה לצורכי פיתוח העיר; חוברת המוקדשת לבעיית המים העירונית; וחוברת לימודית לתלמידי בתי הספר בנושא ערך המים. נוסף על כך, לקראת פתיחתו של בית החולים העירוני על שם איכילוב ב-1 בפברואר 1961, הכינה המחלקה מוסף שפורסם בביטאון אגודת המהנדסים והארכיטקטים בישראל.¹⁹ בתחום התיירות עובדה תכנית לשיתוף פעולה עירוני-ממשלתי. בין הפעולות שננקטו: הדפסת כרזה צבעונית של העיר ובמרכזה צילום של כיכר דיזנגוף בלילה, שיועד להפצה בחוץ לארץ ובסניפי חברת התעופה אל על, הדפסת חוברת הסברה באנגלית ובצרפתית על העיר לצורך הפצה בארצות העולם ולתיירים, הדפסת מדריך רחובות העיר, הדפסת מפת רחובות מעודכנת ועוד.

המחלקה טיפלה גם בארגון אירועים עירוניים ציבוריים, ובהם חגיגות יום העצמאות תש"ך, חגיגות יום חיל האוויר והקונגרס ה-15 של הארגון הבין-לאומי של הרשויות המקומיות. משרת דובר העירייה כפונקציה עצמאית, כאמור, לא הייתה קיימת עד התחלת כהונתה של הנהלת העירייה החדשה בראשות נמיר. ב-12 בפברואר 1960 מינה נמיר את אריה שטיין לתפקיד דובר עיריית תל אביב ובמכתב זה אף פירט בקצרה את תפקידיו העתידיים. בהתאם למינוי הוטל על דובר העירייה הטיפול במספר פעולות עקרוניות, בהן:

1. קשר בלעדי עם העיתונות והעיתונים, לרבות 'קול ישראל'.
2. פרסום סקירות ובולטינים.
3. עריכת מסיבות וסידורים לעיתונאים.
4. תשובות למכתבי קוראים ולרשימות ומאמרים בעיתונות.
5. פרסום ארועים ביומני קולנוע.
6. אספקת חומר לעיתונאים לפי פנייתם.
7. טיפול בפרסום ובמודעות.²⁰

עד לחודש אפריל 1960 כל מחלקה תכננה והוציאה לאור את פרסומיה באופן עצמאי. לפי יוזמת הדובר רוכזו מאפריל ואילך כל הפרסומים בלשכתו. לכל מחלקה נקבע תקציב מוגדר מראש לפרסום, אולם התכנון והביצוע הפרסומי הוטלו על לשכת הדובר. בתקף תפקידו

6. המוזאון ההיסטורי של העיר: המחלקה תהיה אחראית לפיתוחו והשלמתו של המוזאון שהוקם בשנת היובל לעיר על ידי העירייה.
7. ייצוג העירייה במוסדות ובוועדות חוץ: ראש המחלקה, קליר, ימשיך לייצג את העירייה במוסדות ובוועדות חוץ, כגון הנהלת הוועד למען החייל בתל אביב וועדת יום העצמאות הממשלתית.¹⁶ בשנת 1960 ריכזה המחלקה להסברה וליחסי ציבור את הטיפול בפניות התושבים לראש העיר ולמועצת העירייה. הפניות, כמעט כולן בכתב, אל ראש העיר ואל הנהלת העירייה, כללו בדרך כלל תלונות או השגות על פעולותיהן של מחלקות העירייה או על חוסר פעולתן. כמו כן כלל חלק מהפניות הצעות לתיקונים ולשיפורים. ב-600 בירורים מסוג זה שהגיעו לראש העיר ולהנהלת העירייה טיפלה המחלקה בתשעת החודשים האחרונים של שנת 1960, מאפריל עד דצמבר.¹⁷ נוסף עליהן טיפלה המחלקה בבירור מאות פניות שהפנו תושבים למחלקה במישורין, ובשני פרסומים לכלל תושבי העיר והוקדשו לתיאור פעולותיה ותכניותיה של העירייה בשנת הכספים השוטפת 1960-1961. בתחילת מאי 1960 הופיע בכל העיתונים היומיים "מוסף העירייה", שהוקדש לבעיות העירייה והעיר. היה זה הניסיון הראשון בישראל להביא לקוראי העיתונים מכל החוגים והשכבות את דבר פעולותיה ותכניותיה של עירייה. מוסף הזה הופיע ב-22 עיתונים יומיים, מהם 13 בשפה העברית והשאר בשפות לועזיות, והוקדש לבעיות אקטואליה עירוניות דוגמת תכניות הפיתוח של העירייה, חובת הציבור להשתתף בשמירה על ניקיון העיר, המצב החמור במשק המים העירוני ועוד. לקראת ראש השנה תשכ"א הוציאה המחלקה חוברת הסברה אילוסטרטיבית ובה סקירות תמציתיות על פעילות העירייה בשנת תש"ך. החוברת, שהודפסה ב-150,000 עותקים, חולקה לתושבי העיר, ובעמוד הראשון שלה הובאה ברכת ראש העיר לשנה החדשה.¹⁸

לבד משני פרסומים אלה טיפלה המחלקה בראשותו של קליר בהוצאת פרסומים אחרים, כגון חוברת שהוקדשה לתקציב העירייה לשנת 1960-1961, תזכיר באנגלית ליושב ראש ועדת הכספים של העירייה על תכניות הפיתוח של העירייה, לקראת נסיעתו של ראש

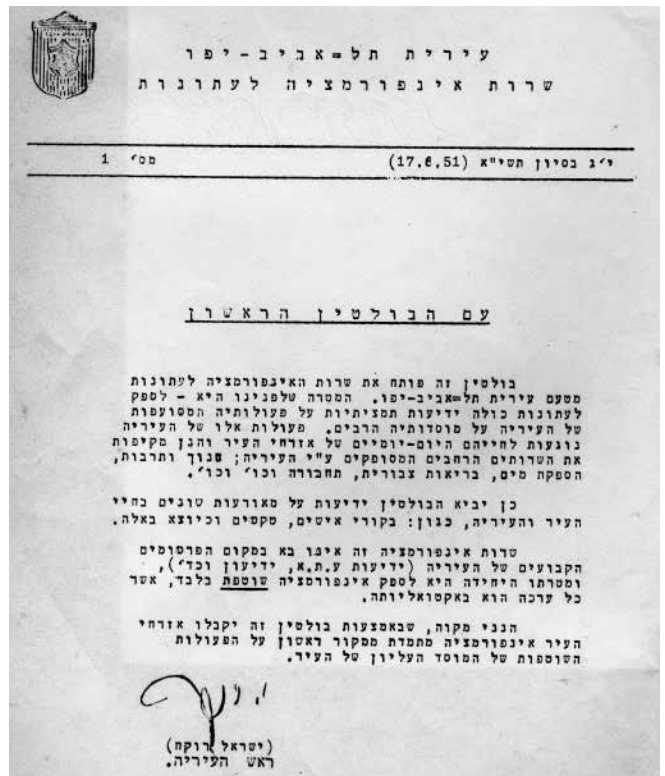
המחלקה להסברה וליחסי ציבור עסקה בנושאים כלליים יותר והפיקה פרסומי הסברה שונים במתכונת שקבעה בשנת 1960. במוסף פרסומי שראה אור ב-3 ביוני 1963 וצורף לכל העיתונים העבריים והלועזיים, נסקרו פעולותיה של העירייה. לקראת ראש השנה תשכ"ד פרסמה מחלקת ההסברה של העירייה חוברת אילוסטרטיבית ובה סקירה בטקסט תמציתי, ובעיקר בתצלומים, של ההתפתחות האורבנית של העיר ושל השירותים העירוניים בשנה החולפת. החוברת בת 24 העמודים הודפסה ב-140,000 עותקים וחולקה ערב ראש השנה לכל בית אב בעיר.

מחלקת ההסברה של העירייה ערכה גם ערבי הסברה. בפברואר 1963 נערך ערב הסברה שכלל שאלות ותשובות לתושבי יד אליהו שבמזרח העיר. מבצע ערבי ההסברה אורגן בידי המחלקה משנת 1960 ונערך לתושבי שכונות רבות כמו שכונת התקווה, שיכון רמת אביב, מרכז העיר, יפו ועוד.

בשנת 1967, ככל הנראה כחלק מתהליכי ייעול ואולי גם משיקולים פוליטיים שהושפעו מן המהפך הפוליטי העירוני של שנת 1959, פסקה לפעול המחלקה להסברה ויחסי ציבור בניהולו של קליר. מחלקת הדוברות, והעומד בראשה הממונה ישירות על ידי ראש העירייה, קיבלו על עצמם את מטלותיה של המחלקה להסברה ויחסי ציבור. קליר עצמו שימש משנת 1967 ועד 1969 שליח הסברה מטעם ההסתדרות הציונית ומשרד החוץ בארצות הברית. לאחר שובו לארץ נתמנה בידי יהושע רבינוביץ, ראש העיר, למנהל הקרן החדשה שהוקמה לקידום האמנות, הספרות והתרבות.

הערות

- 1 מרדכי קליר אל ישראל רוקח, ארכיון עיריית תל-אביב (להלן: אעת"א), חטיבה 27, תיק 3.
- 2 שם.
- 3 שם.
- 4 מתיתיהו קליר אל גרשום שוקן, אעת"א, חטיבה 27, תיק 1.
- 5 מתיתיהו קליר אל חיים לבנון, אעת"א, חטיבה 27, תיק 23.
- 6 מתיתיהו קליר לאברהם בויר, אעת"א, חטיבה 27, תיק 3. המכתב כולל את פירוט תכנית הפעולה ל"שבוע הניקיון", כולל התקציב הדרוש לפרסום בעיתונות העברית והלועזית (אידיש).
- 7 שם.
- 8 מתיתיהו קליר אל לאה פורת, אעת"א, חטיבה 27, תיק 1.
- 9 חיים לבנון אל מנהלי מחלקת העירייה, אעת"א, חטיבה 27, תיק 7.
- 10 שם.
- 11 שם.
- 12 מתיתיהו קליר, מפיינה חמה בלב: מ"ח שנים בשירות תל-אביב והמדינה, תל-אביב 1987, עמ' 79.
- 13 משרד התיירות הוקם רק בשנת 1964, ובראשו עמד עקיבא גוברין ממפא"י.
- 14 מרדכי נמיר אל מאיר דה שליט, אעת"א, חטיבה 27, תיק 5.
- 15 מרדכי נמיר אל מתיתיהו קליר, אעת"א, חטיבה 27, תיק 7.
- 16 שם.
- 17 הסברה ויחסי ציבור, ספר השנה של עיריית תל אביב, 1960, להלן: ספר השנה עמ' 175.
- 18 "בפרוס תשכ"א", הוצאת מחלקת הסברה ויחסי ציבור, עיריית תל אביב, 1960.
- 19 מידע על חוברות אלו, ראו ספר השנה, עמ' 177.
- 20 מרדכי נמיר אל אריה שטיין, אעת"א, חטיבה 13, תיק 1.
- 21 ספר השנה, 1960, עמ' 179.

הבולטין הראשון של עיריית תל-אביב

השתתף הדובר בכל ישיבות מועצת העירייה, הנהלתה, ועדת הכספים, ועדת האירועים וועדות אחרות. כמו כן הונהגה הוצאת בולטין שהופץ לכל העיתונים. בחודשים ינואר-דצמבר 1960 פורסמו 249 בולטינים ובהם 573 ידיעות, שרובן פורסמו בעיתונות ושודרו בקול ישראל.²¹ הדובר השיב על 275 מכתבי קוראים למערכות העיתונים. המספר הגדול ביותר של תלונות, כתשעים, נסב על ענייני פיקוח ותברואה; 43 מכתבים היו בענייני חינוך, תרבות ונוער; 53 בענייני תנועה ודרכים; 22 בענייני מים; עשרה בענייני נטיעות; השאר בנושאים שונים אחרים. בלשכת הדובר הונהג ריכוז יומי של כל קטעי העיתונות שנושאים העיר תל-אביב, מוסדותיה ומחלקותיה. לאורך השנה קוימו 24 מסיבות עיתונאים עם ראש העיר, סגניו ומנהלי המחלקות בעירייה. בשנת 1960 פרסמה העירייה באמצעות דובר העירייה 700 מודעות בעיתונות, הודפסו 1,750 ידיעות כרוניקה בעיתונות ושודרו 820 ידיעות בנושא העיר בקול ישראל. בלוחות המודעות העירוניות פורסמו 180 מודעות ונערכו כ-15 סיורים בהשתתפות עיתונאים, שרים ואורחים שונים. כמו כן נערכו כשלושים טקסים, כגון פתיחת גנים, פתיחת מגרשי נוער, חנוכת בתי ספר ועוד. לשכת דובר העירייה טיפלה גם ב-11 מבצעי פרסום שונים בשנת 1960, ובהם מבצעי ניקיון העיר, מבצע חיסכון במים, העדלאידע העירונית, חיסול המשמרת השנייה במערכת החינוך, פתיחת בית החולים החדש ועוד. בעוד לשכת דובר העירייה שימשה יחידת קשר מרכזית בין העיתונות למוסדות העירייה על כל מחלקותיהן ולשכת ראש העירייה במיוחד,